

Informatiebijeenkomsten Warm in de Wijk voor wijkbewoners Vruchtenbuurt

22 en 26 september 2017

Verslag

Op 22 en 26 september vonden de eerste informatiebijeenkomsten Warm in de Wijk plaats. Het initiatief om met de Vruchtenbuurt #vangaslos te gaan en over te stappen op een netwerk van duurzame warmte. De werkgroep liet samen met andere betrokken partijen in verschillende korte presentaties zien wat de stand van zaken is, hoe een netwerk eruit kan zien en wat de verschillende mogelijkheden zijn voor bronnen. Daarnaast gingen de aanwezigen in gesprek met buurtbewoners over vragen, twijfels, kritische kanttekeningen en nuttige input voor het vervolgtraject. Hieronder een samenvatting van de presentaties en de belangrijkste opbrengsten, vragen en kanttekeningen.

Oproep:

Wie wil meedenken over de voorwaarden waaronder we over kunnen gaan op duurzame warmte (kosten, termijn, leveringszekerheid etc)? Meld u aan via info@warmindewijk.nl
Heeft u input voor de werkgroep? Laat het weten via info@warmindewijk.nl
Kunt u – op wat voor manier dan ook – helpen de kennis over en het animo voor duurzame warmte te laten groeien? Dan horen wij graag van u, via info@warmindewijk.nl

Presentatie 1

Jeroen Bremmer

Voorzitter werkgroep

Duurzaamheid

De werkgroep Duurzaamheid is onderdeel van het Wijkberaad Vruchtenbuurt en heeft al een paar projecten uitgevoerd: collectieve inkoop zonnepanelen en organisatie Energy parties om energiebesparing te stimuleren. Nu is de werkgroep gestart met een

nieuw initiatief: de overstap van aardgas naar een netwerk van duurzame warmte. Om dit project te kunnen realiseren, is draagvlak in de wijk een absolute randvoorwaarde. De werkgroep is momenteel bezig met informeren van de buurtbewoners en met onderzoeken hoeveel draagvlak er is. Daartoe zijn ook de informatiebijeenkomsten. Betrokkenen/ gesprekspartners in het project zijn de gemeente, de provincie en Alliander DGO (daarover later meer).

De werkgroep is gestart met dit initiatief, omdat er vanuit de wijk gevraagd werd na te denken over échte verduurzaming.

Waarom de focus op warmte?

Daar is de grootste CO₂-reductie te halen. Als je je energierekening bekijkt, bestaat ongeveer tweederde daarvan uit kosten voor warmte (warm water en verwarming van de woning). De meeste huizen in de Vruchtenbuurt zijn oud en beperkt te isoleren, daardoor zal er altijd een warmtevraag blijven. Gezien het feit dat we vóór 2040 over *moeten*, kunnen we, nu we vroeg starten met dit traject, nog opties voor #vangaslos kiezen. In een later stadium gaat de gemeente wellicht een meer sturende rol vervullen, of dat bronnen niet meer beschikbaar zijn en we dus minder keuze hebben voor manieren om te verwarmen.

Meest voor de hand liggend alternatief voor aardgas is geothermie: aardwarmte. Er staat in Den Haag al een geothermiecentrale ('de rode kerk', aan de Leyweg), die niet beschikbaar is voor Warm in de Wijk: alle warmte is reeds toegezegd aan Eneco en wordt waarschijnlijk gebruikt voor levering aan de naast de centrale gelegen wijken.

Waar is de werkgroep nu mee bezig?

Een onderzoek naar een business case met een 'hoge temperatuur warmtenet': hoe ziet het warmtenet eruit als het acceptabel is voor alle betrokken partijen. Welke bron, hoeveel afnemers, welke kosten voor aanleg, aansluiting, vaste en variabele lasten voor consumenten, dat zijn de vragen die daarin beantwoord worden.

Een onderzoek naar een warmtecoöperatie; een vereniging met leden (wijkbewoners) die aangeven serieus geïnteresseerd te zijn (lidmaatschap voor een symbolisch bedrag) en zo gezamenlijk een stem hebben.

Werkgroep is op zoek naar een geschikte bron/ geschikte bronnen, en sluit daarvoor aan bij warmtevisie en beleidsplannen gemeente Den Haag en de provincie Zuid-Holland.

Hoe betreft de werkgroep de rest van de Vruchtenbuurt?

* Informatie en communicatie: website, sociale media, bijeenkomsten

* Samenwerking met twee basisscholen Vlierboom en Vliermeent voor gas(t)lessen aan groep 7: les over energieverbruik en aardgas thuis, zo wordt zaadje van duurzaamheid geplant en ook thuis over Warm in de Wijk gesproken. Lessen worden gegeven door Milieu Dichterbij en NME Den Haag/ Duurzaam Den Haag.

* Ontwikkelen convenant met makelaars, zodat zij bij aan- en verkoop van huizen in de Vruchtenbuurt aandacht geven aan (toekomstige) ontwikkelingen rondom #vangaslos

* In de wijk worden twee grote houten thermometers geplaatst, om daarop zichtbaar te maken 'hoe warm de Vruchtenbuurt ervan wordt'.

Wat zijn de uitgangspunten? We willen in ieder geval dat het alternatief voor aardgas:

- * een duurzaam alternatief is;
- * het geen verlies van comfort oplevert;
- * mensen niet duurder uit zijn, we streven naar een lagere energierekening;
- * er minimale overlast is (buiten en op straat) tijdens aanleg en installatie.

Andere uitgangspunten kunnen worden ingebracht, de werkgroep wil de buurtbewoners zo goed mogelijk vertegenwoordigen!

Om het initiatief verder te helpen en te bouwen aan een netwerk van duurzame warmte, is een aantal acties nodig:

- * Oprichten warmtecoöperatie, om draagvlak te ondersteunen en op interesse te kunnen voortbouwen. Dan willen alle partijen zich committeren aan een volgende fase: doen van duur(der) technisch onderzoek (zoals waar het netwerk zou moeten lopen, wie als eerste aangesloten kan worden en hoe individuele huizen worden aangesloten):
- * Daarvoor is het nodig dat er gewerkt wordt aan meer zichtbaarheid van én betrokkenheid bij Warm in de Wijk: mensen die zich willen inzetten, meedenken, input leveren, erover in gesprek gaan met burens, kennissen, vrienden, om zo een beweging op gang te brengen. Als mensen een bijdrage willen leveren: graag! Melden kan bij info@warmindewijk.nl.

Naar aanleiding van: vragen en kanttekeningen:

* Waarom zou de Vruchtenbuurt koploper willen zijn, daar zitten toch ook nadelen aan?

Ongetwijfeld, dat kan. Maar volgens de werkgroep wegen de voordelen op tegen de nadelen. Want: we moeten toch een keer #vangaslos. Door zo vroeg in het proces mee te doen, hebben we wél een keuze, en kunnen we profiteren van alle aandacht die er nu voor ons initiatief is. Dat wordt nog eens versterkt omdat het een burgerinitiatief is, niet van bovenaf bedacht/ opgelegd. De techniek is bovendien niet nieuw, er wordt op verschillende plekken in Nederland en zeker ook in het buitenland (bijvoorbeeld Kopenhagen) al gewerkt met gasloos en geothermie.

Dit nog allemaal los van de voorbeeldfunctie die we kunnen hebben naar de rest van de stad en onze (klein)kinderen. We zijn een pionier, en worden nauwlettend gemonitord en goed ondersteund.

*Hoe definieert de werkgroep 'duurzaamheid', wat is een duurzaam alternatief voor aardgas?

We hanteren geen eenduidige definitie van 'duurzaamheid'. Het gaat ons erom dat we een beter alternatief hebben voor aardgas, want aardgas leidt tot veel CO₂-uitstoot en het is eindig. Daarom willen we een niet-fossiel alternatief. Dat sluit overigens niet uit dat we in het begin waarschijnlijk ook nog back-ups hebben die niet duurzaam zijn.

*Wat zijn de kosten voor een aansluiting?

Dat is nu nog niet bekend, omdat dat van een heleboel zaken afhangt. In de business case willen we verschillende scenario's schetsen. Uitgangspunt is dat het niet duurder wordt dan de huidige kosten (vervanging/ onderhoud CV-ketel en maandelijkse lasten). Bij warmte wordt gewerkt met het 'niet duurder dan'-principe. Als we een coöperatie hebben staan we sterker in die onderhandelingen.

*Waarom is de keuze gemaakt voor geothermie?

De keuze is nog niet gemaakt, al denkt de werkgroep wel dat het die richting uitgaat. De bodem in Den Haag is gebleken geschikt voor geothermie, bovendien kan je met een geothermiecentrale een hele buurt bedienen, en lijkt het nu, een van de meest duurzame alternatieven voor aardgas. De gemeente Den Haag heeft al besloten om in de komende vijf jaar minstens drie geothermiebronnen aan te boren.

* Wat is de leveringszekerheid, en wat is de back-up? Leveringszekerheid is een randvoorwaarde, we willen niet koud douchen. Daarom moet er ook een back-up zijn en geen warmte-uitval. Back-up kan, zeker in het begin, nog best wel een niet-duurzame voorziening zijn, zoals bv een gasgestookte centrale. Naarmate er meer duurzame voorzieningen in de stad zijn, kunnen deze elkaars back-up vormen.

Voordeel van een warmtenet: het transporteren van warm water is een relatief traag proces, als er dus een storing is in de centrale duurt het even voordat de huizen daar iets van merken. Bovendien staat er ook een back-up installatie gereed die de productie van warmte overneemt, bij een storing van de hoofdbron. Dit omschakelen gaat doorgaans zo snel, dat je er als afnemer niets van merkt. * Moet ik meedoen of heb ik een keuze? Moet de hele wijk de overstap maken?

Niemand hoeft mee te doen, de werkgroep kan én wil niemand dwingen over te stappen. Maar, als het netwerk er eenmaal ligt, is het zonde om niet mee te doen. Bovendien is het bestaande gasleidingennet op sommige plekken in de Vruchtenbuurt ook al oud. Als dat vervangen moet worden, is dat een mooi moment om over te gaan op duurzame warmte, aangezien de hele stad toch een keer over moet. Op een gegeven ogenblik zal het geen keuze meer zijn.

Hoe meer mensen enthousiast zijn, hoe groter de kans is dat we als wijk vooraan in de hele transitie staan. De wijk echter zal wel gefaseerd overgaan: leidingen moeten worden aangelegd en dat kan niet van de ene op de andere dag.

* Kan ik op gas blijven koken?

Het uitgangspunt van de werkgroep is dat dat in de transitiefase nog steeds kan. Er wordt nu onderzocht of dat ook daadwerkelijk haalbaar is. Alleen betaal je dan wel nog steeds voor je gasaansluiting. Dus overstap op inductie lijkt logischer.

Toevoeging II Shik Sloover, consultant Berenschot

Doet in opdracht van provincie Zuid-Holland samen met de werkgroep een verkenning naar de meest gewenste vorm voor een warmtecoöperatie.

Het lijkt gewenst een coöperatie (vereniging met leden) op te richten, zodat er een aanspreekbare gesprekspartner is voor alle partijen, en de buurtbewoners dan als collectief kunnen acteren. Zo hebben zij zeggenschap over zaken die hen aangaan.

Hoe ziet zo'n coöperatie eruit? Hoe wordt zij gevormd? Wat houdt lidmaatschap in? Waar heeft de coöperatie iets over te zeggen? Op deze vragen richt het onderzoek zich.

Op termijn kan een coöperatie ook gaan 'inkopen' en 'verkopen', maar vooralsnog gaat het vooral over interesse hebben én gezamenlijk een stem vormen.

Input aanleveren via info@warmindewijk.nl

Presentatie 2

Ingrid van Prooijen

Alliander DGO

Presentatie

Alliander DGO is partner in het project. Alliander DGO is netwerkbeheerder en zou bij realisatie verantwoordelijk zijn voor het aanleggen en onderhouden van een netwerk: de buizen in de

grond. Omdat de markt voor warmte (anders dan de gasmarkt en elektriciteitsmarkt) niet-gereguleerd is, kan Alliander DGO vrij optreden in Stedin-gebied. Stedin heeft geen ambitie uitgesproken om ook als warmtenetbeheerder op te treden. Alliander DGO ziet dit als een interessante en uitdagende businesscase omdat er sprake is van een aantal nieuwe elementen: het betreft een bewonersinitiatief, en het gaat om een stedelijk gebied/ bebouwde omgeving met oude stadswoningen. Met de techniek zelf is al veel ervaring opgedaan.

Zo legde Alliander DGO onlangs een verbinding aan tussen de Hermitage en de Hortus in Amsterdam, waarbij de warmte van de Hermitage-bezoekers gebruikt wordt om de Hortus te verwarmen. Ook legde ze onlangs een tunnel aan onder de Waal door om warmte van een biomassacentrale te transporteren.

Een illustratief filmpje over warmtenetten is te vinden op

<https://www.hierverwarmt.nl/warmtenetten>

Naar aanleiding van: vragen en kanttekeningen

De buizen die worden gebruikt zijn gemaakt van staal en geïsoleerd, waardoor er sprake is van minimaal warmteverlies

In een volgende fase van het project (wanneer er aantoonbaar voldoende draagvlak is op bewonersniveau) kan Alliander onderzoek doen naar de individuele aansluitmogelijkheden in huis: waar hangt de ketel nu, en waar kan een warmtewisselaar/ aflerverset komen te hangen.

Als het project doorgaat, wordt de buurt gefaseerd aangesloten, straat voor straat.

Het water dat uit de geothermische bron, op een diepte van 3 km, naar boven komt heeft

idealiter een temperatuur van tussen de 70 en 80 graden als het huis inkomt. Dit water wordt gebruikt om, via de warmtewisselaar, het tapwater (douche en kraan) te verwarmen. Het wordt dus niet gedronken, we blijven gewoon Dunea-water houden.

* Wat is de terugverdientijd van een warmte-aansluiting?

Dit wordt afhankelijk van de 'business case', waar de werkgroep op dit moment mee bezig is. Het is een relevante vraag en iets wat belangrijk is voor wijkbewoners omdat dat mede de keuze voor en het enthousiasme over een warmtenet bepaalt. We kunnen er nu nog geen antwoord op geven. We streven in ieder geval naar lagere kosten.

* Kan ik net zo blijven verwarmen als nu?

Ja, de bestaande radiatoren kunnen gewoon gebruikt blijven worden. De afleverset komt in plaats van de cv-ketel en wordt op de bestaande leidingen aangesloten. Ook de thermostaat houdt dezelfde functie. U kunt dus op dezelfde manier blijven verwarmen, en de temperatuur regelen zoals u dat gewend bent.

Presentatie 3

Suzanne van Dijk

Bewoner Groene Mient, woont zonder gas

Alle 33 woningen in de Groene Mient zijn goed geïsoleerd en hebben géén gasaansluiting, maar in plaats daarvan een andere warmtevoorziening: 'all electric', warmte-koude opslag in combinatie met zonnecollectoren en individuele warmtepompen (pijpen van 80-100 meter de grond in)

De motieven om over te stappen op gasloos wonen:

Klimaatverandering: door gasloos te wonen verminder je CO₂-uitstoot

Geopolitieke redenen: de gasvoorraad is eindig, we zijn/ worden deels afhankelijk van gas uit Rusland en hebben geen controle over gaskwaliteit, gastoevoer en gasprijzen

Geologische redenen: gaswinning in Groningen heeft grote gevolgen voor medeburgers daar en dat willen we niet.

Naar aanleiding van: vragen en kanttekeningen

**Waarom heeft iedereen een individuele voorziening?*

Dat was het meest haalbaar, afhankelijk van individuele keuzes én portemonnee

**Kunnen we een keer komen kijken bij de Groene Mient, zijn er open dagen?*

De opening is net geweest. We willen in

de toekomst open dagen houden, meld je belangstelling bij info@groenemient.nl

**Hoe is het comfort?*

Zeer goed. Huizen van de Groene Mient (nieuwbouw, goed geïsoleerd) zijn natuurlijk niet te vergelijken met de gemiddelde woning in de Vruchtenbuurt (jaren dertig, beperkt geïsoleerd, oude bestaande bouw). Isoleren is belangrijk!

Presentatie 4

Jonna Zwetsloot

Projectadviseur Energietransitie voor de gemeente Den Haag

Landelijke doelstelling: in 2050 is de gebouwde omgeving CO₂-neutraal.

Gemeentelijke doelstelling: 2040!

In de gemeenteraad is op 21 september met grote meerderheid het raadsvoorstel 'Op naar een duurzame warmtevoorziening in 2040' aangenomen. Te vinden op denhaag.raadsinformatie.nl

Dat behelst:

* In 2040 volledig klimaat neutraal (gasloos en duurzaam)

* Vanaf nu 10.000 woningen van het gas af per jaar!

* Inzetten op alle oplossingen (isoleren, warmtenetten, all-electric)

* Lokale (en regionale) bronnen: aardwarmte, biomassa, restwarmte etc.

Voor geothermie inzetten op drie bronnen gedurende de komende vijf jaar.

Wat doet de gemeente nu?

* Visualisatie, welke infrastructuur is het meest geschikt voor welke wijk;

* Studie naar de meest geschikte wijken om eerst over te gaan;

* Studie naar waar moet een geothermie-locatie aan voldoen, daarna worden locaties gezocht;

Draagvlak is zeker een van de criteria die een rol spelen bij bepaling welke wijken het eerst overgaan.

Naar aanleiding van: vragen en kanttekeningen

*Hoe lang duurt het voor de stad over is?

Dat gaat gefaseerd. We kunnen niet allemaal in één keer over. We beginnen nu (zo spoedig mogelijk) en uiterlijk 20140 moeten alle huishoudens #vangaslos zijn.

*Waarom wordt zo ingezet op geothermie?

Omdat gebleken is dat de bodem van Den Haag zeer geschikt is voor geothermie. Er wordt nu gekeken welke plekken bovengronds zich er voor lenen.

*Hoe veilig/ gevaarlijk is geothermie?

In Nederland zijn nu ongeveer 15 centrales in gebruik. Er is al ervaring mee opgedaan, vooral ook in het buitenland. Omdat we alle veiligheidsprocedures zorgvuldig doorlopen, duurt het ook wel een aantal jaren voor z'n centrale in bedrijf wordt genomen. Staatstoezicht op de Mijnen verleent vergunningen en houdt toezicht. Zie ook www.sodm.nl/onderwerpen/aardwarmte

* Is geothermie een duurzame oplossing?

Voor nu wel. In de loop der tijd zullen er ongetwijfeld innovaties zijn en nieuwe alternatieven komen, maar voor nu lijkt geothermie een goed alternatief voor aardgas. Mede ook omdat, als je het goed doet, een gemiddelde geothermiecentrale ongeveer 8000 – 10000 van warmte kan voorzien.

Meer informatie op geothermie is te vinden op www.haagseardwarmte.nl/q-a/